

Úvodné slovo

Kam kráča ľudstvo?

Ivanička

Stará otázka, na ktorú hľadáme novú odpoveď. Malthus sa domnieval, že ľudstvu hrozí kolaps z hladu, pretože počet ľudí rastie rýchlejšie (geometrickým radom) ako výroba potravín (ktorá rastie len aritmetickým radom). Rímsky klub upozornil, že ľudstvo v ére industrializmu používa také vysoko entropické technológie na

uspokojenie svojich energetických, potravinových, priemyselných, dopravných a obytných potrieb, že prekročilo hranicu udržateľnosti životného prostredia a hrozí mu kolaps z kontaminovaného ovzdušia, vody, pôdy a iných pre život nepostrádateľných zdrojov. Teihard de Chardin a V.J. Vernadskij dôverovali fenomenálnemu výtvoru evolúcie ľudskému intelektu a vedomiu a jeho prepájaniu do spoločného vedomia ľudstva čím sa vytvára nová éra noosféry. V tejto ére sa potenciál ľudstva vyriešiť svoje problémy podstatne zvýši. Vstupom do kozmu a možným prepojením s inými civilizáciami by sa mohla vytvoriť kozmonosféra, ktorá by potenciál ľudstva ešte zvýšila.

Rozsah tohto článku nám nedovoľuje pokračovať vo veľkých naratívach. Musíme však uviesť reálnu skutočnosť, že západná spoločnosť vymiera a bez výraznej imigrácie by poklesával i počet ľudí žijúci v tejto civilizácii. „Prečo už deti nie sú objektom lásky ako tomu bolo v minulosti? Čo spôsobilo obrovskú zmenu v srdciach západných žien a mužov? Môže nastať zvrät tejto situácie? Ak nie, potom možno píšeme posledné kapitoly našej civilizácie a poslednú vôľu a závet západu...“ (P.Buchanan). Západná spoločnosť sa dostáva do polohy blízkej starej rímskej civilizácie pred jej odchodom z historickej scény. S týmto javom sa viaže i legálna a ilegálna migrácia, ktorá znamená štrukturálne zmeny nedozierneho rozsahu. Je tu obava, že smerujeme ku samo deštrukcii spoločnosti i života. Predstava, že tieto problémy môže vyriešiť samotná koncepcia globálneho trhu je len spoločenskou objednávkou veľkých globálnych hráčov na akceptovanie ich pravidiel hry.

Človek si už v rannej histórii uvedomoval širokú škálu síl, ktoré pôsobia na jeho život. Na začiatku svojho emancipačného procesu ich často personifikoval a animoval, kooperoval s nimi alebo sa pred nimi chránil. Veľké náboženstvá vyzdvihli radiacu silu stvoriteľa na osudy jednotlivcov i národov. Potom prišla éra hľadania veľkých radiacích mechanizmov a deterministických zákonov. V súčasnom období sa do popredia dostal model samoorganizujúceho sa prírodno-spoločenského systému, v ktorom pôsobia autonómni agenti, z pôsobenia ktorých sa vynárajú konkrétne vývojové príbehy. Takýmito autonómnymi agentmi sú i človek, jeho spoločenské skupiny a inštitúcie. Na scénu sa dostávajú i inštitúcie moci ktoré môžu pôsobiť usmerňujúco, ale môžu pôsobiť i negatívne, prípadne môžu

byť i zneužívané. Preto v priebehu vývoja európskej civilizácie sa venovala veľká pozornosť kontrolným mechanizmom moci. Dnes sa pokladajú za kľúčové dedičstvo pohnutej spoločenskej skúsenosti. Sú to: kontrola moci ústavou a zákonmi, obmedzenie moci právami osobnosti a spoločnosti, adekvátnosť, umiernenosť a legitimita zásahov moci, podiel na mocenskom riadení a účasť na správe vecí verejných. Ak hodnotíme smerovanie spoločnosti zisťujeme, že nám tieto mechanizmy, bez plného uplatňovania etiky, nepostačujú. Matka Tereza uviedla na margo vymierania západnej civilizácie, že tu vládne vojna proti deťom. Do pojmu demokracie sa dostávajú nové požiadavky starostlivosti o zachovanie života. Rovnako znepokojujúca je skutočnosť doteraz neznámeho rozsahu terorizmu, zabíjania ako odplaty, pričom moc sa ukazuje ako úplne nepostačujúci faktor spoločenskej regulácie. Je to znepokojujúce, alarmujúce a pritom nevieme, kde nás tento vír udalostí unáša.

Napriek tomu, že sa zamýšľame nad univerzálnymi problémami súčasného globálne vnímaného sveta, dostávame sa k postojom k zachovaniu našej národnej existencie, k otázke čím je pre nás dnešná Európa a ako sa postaviť k formovaniu štruktúry súčasného globálneho sveta? Nemôžeme zatvárať oči nad stratou vitality a skutočnosťou, že sme sa dostali medzi 17 európskych štátov, v ktorých počet úmrtí je vyšší ako počet narodených detí („počet rakiev prevyšuje počet kolísk“). Nemôžeme tiež zatvárať oči nad vysokou úrovňou nezamestnanosti a chudoby najmä na východnom a strednom Slovensku. Nemôžeme sa nechať unášať vývojom, ktorý hrozí narušením koherencie a jednoty Slovenska. Musíme dokázať vytvoriť vlastné prístupy, spojiť ich s univerzálnymi záujmami a tieto presadiť na domácom i medzinárodnom fóre. Je nám jasné, že svet hľadá iný scenár vývoja ako je ten, ktorý prežívame. Je nám jasné, že takí autonómni agenti akými sú nadnárodné korporácie musia byť kontrolované iným typom svetových inštitúcií ako sú tie ktoré jestvujú v súčasnosti. Hľadáme opäť svojho Génia loci, Ducha národa v kontexte s Géniom Európy a s Géniom planéty Zem. Domnievame sa, že je to orientácia na humanitu, demokraciu, individuálnu slobodu, spoločenskú zodpovednosť a solidaritu. Celá naša história potvrdzuje potrebu pracovať pre trvalú udržateľnosť populačnú, ekonomickú, sociálnu, environmentálnu a etickú. Realizácia týchto prístupov na úrovni lokálnej, regionálnej, celonárodnej i celoeurópskej nám umožnila prežitie a sebazáchovu v minulosti, a dáva nám nádeje i pre tvorbu vízie úspešnej budúcnosti.

prof. RNDr. Koloman Ivanička DrSc.

Ekonomický komentár

Vývoj slovenskej ekonomiky – predpoklad zavedenia eura

Vstupom do EÚ sa Slovensko zaviazalo, že prijme euro ako jediné zákonné platidlo a vzdá sa svojej súčasnej meny. Na to, aby tak mohlo urobiť, musí splniť maastrichtské

kritériá. Slovensko sa pripravuje na tento rozbeh – má pripravený národný plán na zavedenie novej meny, sú vytvorené pracovné skupiny monitorujúce hlavné oblasti, ktorých sa zmeny dotknú. Kľúčové však bude to, ako sa všetky dobre mienené rady a usmernenia dostanú k malým podnikateľom, úradníkom aj občanom. Ak v súčasnosti podľa prieskumu Štatistického úradu SR ani nie pätina populácie vie, že euro príde v roku 2009, je to signál, že je čo robiť. Legislatíva sa euru bude prispôsobovať postupne, ešte pred rokom 2009 prijme parlament najdôležitejšie usmernenia prechodu na euro, spôsob prepočtu koruny, zásady zaokrúhľovania, duálne oceňovanie a spôsob jeho kontroly. Nasledovať bude novelizácia skupiny najdôležitejších právnych noriem, napríklad Obchodného zákonníka, Trestného poriadku či Zákonníka práce. Až po príchode eura sa budú priebežne novelizovať všetky ďalšie zákony či vyhlášky obsahujúce odvolávky na slovenské koruny. Slovenská vláda predpokladá, že krajina splní všetky požadované kritériá v roku 2007. *Novú menu by tak Slovensko malo prijať prvého januára 2009.* Medzitým bude musieť slovenská koruna fungovať v špeciálnom režime a dokázať svoju stabilitu. Dosiahnutú úroveň makroekonomických ukazovateľov, s predikciou vývoja do konca roka 2006 (začiatok členstva v ERM II) ukazuje nasledujúca tabuľka. Súčasný stav plnenia požadovaných kritérií nie je zatiaľ príliš priaznivý. *Slovensko zatiaľ splňa iba jedno z maastrichtských kritérií potrebných na prijatie eura.* Ide o dlhodobú úrokovú mieru, ktorá dosahuje úroveň 4,3 %, pričom referenčná hodnota je 5,9 %. Podľa analýzy dosiahol verejný deficit v roku 2004 výšku 3,3 % hrubého domáceho produktu (HDP), predikcia r. 2005 je 3,34%, pričom referenčnou hodnotou sú 3 % HDP. Fiškálne kritérium Slovensko teda nespĺnilo ani napriek tomu, že verejný dlh dosiahol vlani úroveň 43,6 % HDP, ktorá je pod referenčnou úrovňou 60 % HDP. Na splnenie fiškálneho kritéria je však potrebné plniť obe podmienky: výšku verejného deficitu aj výšku verejného dlhu. Dobré výsledky iba v jednej oblasti nestačia. Ďalším kritériom je miera inflácie, ktorej dvanásťmesačný priemer by nemal presiahnuť referenčnú hodnotu 2,3 %. Keďže na Slovensku bola miera inflácie k júnu 2005 na úrovni 4,5 %, SR podmienku cenovej stability nespĺňala. Podľa analýzy však medziročná inflácia k júnu 2005 "bola iba na úrovni 2,5 % a v blízkej budúcnosti výrazne klesne aj dvanásťmesačný priemer". Posledným maastrichtským kritériom je nominálny výmenný kurz, stav jeho plnenia však NBS nehodnotí, keďže na to nie sú splnené podmienky. Riziká pre splnenie maastrichtských kritérií je podľa NBS viacero. Vzhľadom na uskutočňované reformy nemusí dôjsť k naplneniu príjmov štátneho rozpočtu, alebo sa nemusia naplniť dlhodobé prínosy prebiehajúcich reforiem. Neistotu predstavuje aj výpadok príjmov v súvislosti s 2. dôchodkovým pilierom. Krajným rizikom by podľa NBS bola zmena základných cieľov fiškálnej politiky po voľbách v roku 2006. Riziko vyššej inflácie sa spája predovšetkým s vývojom miezd. Tu je podľa analýzy potrebné zabezpečiť, aby ich rast bol v súlade s rastom produktivity práce. Ceny nahor môže tlačiť aj negatívny vývoj na trhu s ropou. Prvým dňom roku 2009 slovenská koruna ako

zákonné platidlo teda zanikne. Či už pri platbe v hotovosti alebo bezhotovostne – používať sa bude euro. Firmy budú v tejto mene fakturovať a účtovať, obyvatelia zasa dostávať výplaty i sociálne dávky. V novej mene sa uskutočnia platby daní, poplatkov, pokút. Na euro sa prepočítajú aj štatistické dáta, budú s ním počítať všetky informačné systémy pracujúce s menou. Platiť pritom bude pravidlo, že každý znáša tie náklady, ktoré mu pre euro vzniknú, a nemá nárok na žiadne kompenzácie. Ďalšou zásadou je, že obyvatelia by nemali na zavádzaní eura škodovať. Tomu sa prispôbujú napríklad zaokrúhľovanie tak, aby boli napríklad sociálne dávky vyššie, no odvody nižšie.

Ing. Ondrej Barič, CSc.

Rezervované pre makroekonomiku

Schengenský systém

Vybudovanie „Spoločného trhu“ patrilo v 50. rokoch medzi popredné záujmy Francúzska, Talianska, Spolkovej republiky Nemecko a štátov Beneluxu. Tieto štáty boli iniciátormi vzniku troch európskych spoločenstiev, konkrétne Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, Európskeho hospodárskeho spoločenstva a Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu. Spoločný trh sa vyznačuje voľným pohybom osôb, voľným pohybom kapitálu a voľným pohybom tovarov a služieb. Európsky integračný proces v sebe zahŕňa prijímanie nových členských štátov do spoločného hospodárskeho priestoru.

Popri integračnom procese Európskej únie prebiehal zároveň aj integračný proces Schengenského priestoru. Pôvodne sa schengenskej integrácie účastníci len niektoré štáty Európskeho spoločenstva, pričom Schengenský systém nebol právne zakotvený v zmluvách o Európskych spoločenstvách a dohody uzatvorené v Schengenskom procese boli uzatvorené nad rámec Európskych spoločenstiev. Spoločný trh si však vyžadoval uplatňovanie podstaty Schengenského systému.

Pôvodná Schengenská dohoda (Schengen I) bola uzatvorená 14. júna 1985 v luxemburskom Schengene, medzi Nemeckom, Francúzskom, Belgickom, Holandskom a Luxemburskom. Medzi ciele, pre ktoré bola táto dohoda uzatvorená patrila zjednodušená mobilita občanov a odstránenie prekážok obchodu tým, že sa zrušili kontroly na vnútorných hraniciach medzi signatármi dohody. Jednoduchší prechod tovarov a osôb cez hranice priniesol nielen pozitíva, ale mal aj negatívne črty spojené s rizikom uľahčenia obchodu s nedovolenými komoditami, nelegálnou migráciou, únikom stíhaných osôb z jedného členského štátu do iného. Preto si Schengenská dohoda za ďalší cieľ kládla minimalizovať riziká spojené so zrušením kontrol na vnútorných hraniciach.

Keďže k signatárom nepatrili všetky členské štáty Európskych spoločenstiev nasledujúcim cieľom bolo vyhnúť sa konfliktom s ostatnými štátmi, ktoré sa k Schengenskej dohode nechceli pridať.

Z histórie vyplýva, že 50. – 80. roky sú charakteristické rôznymi zmluvnými úpravami o tom ako by mal Spoločný trh fungovať, ale praktická realizácia sa začala až po nadobudnutí účinnosti Jednotného európskeho aktu v roku 1987. Jeho hlavným cieľom bolo vytvoriť jednotný vnútorný trh k 1. januáru 1993, ktorý ako sme už písali, je charakterizovaný tromi voľnými pohybmi. Vzhľadom k tomu, že vnútorný trh by mohol byť obmedzený prekážkami brániacimi voľným pohybom, sú v Jednotnom európskom akte zakomponované niektoré prvky Schengenského systému. Podrobné pravidlá pre fungovanie Schengenského systému a odstránenie prekážok, boli zapracované a prijaté 19. júna 1990 vo Vykonávacej dohode k Schengenskej dohode (Schengen II.).

Signatári Vykonávacej dohody sa v spoločnej dohode o prístupí dohodli, že tieto dohody vstúpia do platnosti až po vytvorení podmienok vo všetkých štátoch a kontroly na vonkajších hraniciach budú skutočne prebiehať. Kontroly na vnútorných hraniciach štátov, ktoré podpísali Vykonávaciu dohodu, boli zrušené k 1. aprílu 1998.

Občania členských štátov Európskej únie, bez ohľadu na to, či členský štát patrí k signatárskym štátom Schengenského priestoru, sa po prekročení vonkajšej hranice môžu voľne pohybovať a prekračovať vnútorné hranice Schengenu. Podobne to platí aj pre občanov tretích štátov, pričom títo sú limitovaní obmedzením dĺžky pobytu.

Schengenský priestor je v súčasnosti vytvorený zo spoločných pozemných hraníc zmluvných strán, z letísk na vnútroštátne lety, z námorných prístavov pre osobné prepravné lode, ktoré smerujú výlučne do alebo z prístavov na územiach zmluvných strán.

K členským štátom Schengenu patria pôvodní signatári, Taliansko, Španielsko, Portugalsko, Grécko, Rakúsko, Dánsko, Švédsko a Fínsko. Z členských štátov Európskej únie sa k dohodám nepripojili Veľká Británia a Írsko. Naopak štáty ako Nórsko, Island a Švajčiarsko sa k dohodám pridali napriek tomu, že nepatria medzi členov Európskej únie.

Štáty, ktoré pristúpili k Európskej únii v roku 2004, medzi nimi aj Slovenská republika, by mali Schengenský priestor rozšíriť v októbri roku 2007. V súčasnosti prebieha v týchto štátoch proces prijímania a prispôbovania sa podmienkam pre vstup do Schengenského priestoru.

Na zabezpečenie bezpečnosti v rámci Schengenského systému slúži Schengenský informačný systém, ktorý pomáha v boji proti organizovanému zločinu a drogám, pri stíhaní zločincov a pri akýchkoľvek otázkach jurisdikcie a trestno-právnych činov. Významnú úlohu pri vzájomnej spolupráci medzi políciou, colnými správami, imigračnými oddeleniami a ministerstvami spravodlivosti jednotlivých členských štátov plnia agentúry Europol a Eurojust.

Ako ukázala prax Schengenský priestor okrem pozitív priniesol aj negatíva. Možnosť pre cestujúcich slobodne sa pohybovať v rámci Schengenského priestoru v sebe nesie riziko nárastu národnostnej kriminality.

Zjednodušený prechod cez hranice podporuje rozvoj cestovného ruchu a turistiky, čo v konečnom dôsledku vedie k

podpore rastu ekonomiky, ale zároveň otvára priestor pre rizikové menšiny, ktoré by mohli profitovať z uvedených výhod. Súčasťou Schengenského systému je aj vízová a azylová politika, ktorá je spojená s rizikom neoprávneného udelenia víz a s rastúcimi nákladmi niektorých štátov, vzhľadom k množstvu emigrantov a žiadateľov o azyl.

Vzájomná spolupráca v oblasti justície a spravodlivosti znamená pre členské štáty stratenie suverenity pri uplatňovaní pravidiel, ktoré sú v tomto prípade určované centrálné.

Okrem týchto kladov a záporov by sme našli určite aj mnoho ďalších. V konečnom dôsledku by však malo platiť, že Schengenský systém by mal byť priestorom slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a pokiaľ má Spoločný trh fungovať účinne, Schengen musí tieto podmienky spĺňať a členské štáty ich musia zabezpečiť.

Ing. Katarína Adámková, FSEV, Trenčianska univerzita A.
Dubčeka

Medzinárodné politické vzťahy

EÚ – Turecko (Cena za rozdelený svet)

Počas dramatického naháňania začiatku prístupových rokovaní o členstve Turecka s EÚ prenasledovali vládu Tayyipa Erdolana asi všetci duchovia z dlhodobých tureckých dejín.

V tom istom čase sa v Istanbule konala akademická konferencia, na ktorej sa zúčastnili tak tureckí, ako aj zahraniční študenti, aby po prvý raz na tureckej pôde diskutovali o národnom charaktere, o vyvrazení milióna kresťanských Arménov počas prvej svetovej vojny, ale hlavne o budúcnosti Turecka.

Rozhodnutie o začatí prístupových rokovaní s Tureckom podstupuje EÚ veľké, priam heroické riziko. Ak pôjde všetko dobre, EÚ absorbuje prosperujúcu, demokratickú, veľkú a prevažne moslimskú krajinu. Takto vyslaný signál by v celosvetovom meradle bol svojim významom neoceniteľný.

Ak by však podmienky vstupu neboli naplnené, najľudnatejší členský štát EÚ by bol problematicky chudobný a nestabilný. Napriek tomu, ak EÚ neférovu odmietne Turecko, sama si na svojej hranici vytvorí nepriateľské prostredie so svojim susedom. Riziko tejto stávky je ohromujúce. Je tak obrovské, že ak by turecké členstvo bolo bývalo predmetom rokovania skôr, asi by EÚ bola musela zaujať odmietavé stanovisko. V očiach mnohých Európanov je Turecko príliš veľké, príliš chudobné a príliš moslimské na to, aby bolo úspešným členom EÚ.

Nemožno však opomenúť fakt, že Turecko je dlhoročným členom NATO. Naviac, významným

Rašo

strategickým vojensko-politickým článkom juhovýchodného krídla Aliancie. Vplyv a previazanosť transatlantických štruktúr zohrali nepochybne aj v tomto prípade svoju úlohu.

Sľub však bol raz daný a v slušnej spoločnosti by sa mali aj plniť. A to bol jeden z významných dôvodov, prečo padlo po dramatickej noci začiatkom októbra t.r. rozhodnutie pokračovať v prístupových rokovaniach. Sľub bol však raz daný a v slušnej spoločnosti by sa mal aj plniť.

Predsa však vzrušenie nie je neracionálne na obidvoch stranách. Odteraz v horizonte pätnásť rokov môže EÚ pozostávať z 33 štátov s masívnym počtom obyvateľov 600 miliónov (terajší členovia plus Albánsko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvátsko, Macedónsko, Rumunsko, Srbsko a Čierna Hora, Turecko). S počtom obyvateľov takmer 80 miliónov by sa Turecko stalo rovnocenným partnerom napr. Nemecka vo vnútri EÚ. Ekonomická stagnácia a inštitucionálne paralyzovanie EÚ však môže všetko úsilie zničiť.

Cesta, na ktorú sa EÚ a Turecko vydali bude preto vyžadovať veľké zmeny na obidvoch stranách. EÚ musí oživiť ekonomickú stagnáciu a vysporiadať sa s absorbovaním súčasného rozširovania. Ak by EÚ neobnovila svoju vitalitu, pravdepodobnosť odmietnutia definitívneho prístúpenia Turecka v referende by bola veľmi vysoká. Nebol by to však práve najšťastnejší scenár. Na druhej strane musí Turecko uskutočniť oveľa viac zmien. Nie je celkom jasné, ako dobre si to Turecko uvedomuje. Turecko musí predovšetkým presvedčiť vlády a populáciu Európy, že jeho členstvo bude veľkým prínosom. Musí zároveň dokázať, že má dynamickú ekonomiku, demokratický politický systém a kompetentnú vládu. Dosiahnutie týchto mét je nepochybne aj vo vlastnom záujme Turecka. Zavŕšila by sa tým cesta, ktorú pred 80 rokmi začal Mustafa Kemal, zakladateľ republiky. Je paradoxné, že práve republika Mustafu Kemala musí byť transformovaná. Atatürk sa usiloval vytvoriť národný štát európskeho typu 19. storočia. Práve v 30-tych rokoch 19. stor. sa totiž európski veľvyslanci snažili presvedčiť otomanských sultánov ako a hlavne prečo sa majú viac priblížiť vtedajšej Európe. Teraz, rovnako ako vtedy, možno vysvetliť počudovanie: po akej Európe Turci vlastne túžia? Po Európe noblesných ideálov práva a slobody? Po Európe regiónov?

Bývalý francúzsky prezident Valery Giscard d'Estaing sa nedávno vyjadril, že „Turecko nie je európskou krajinou“. Zabudol, že ženy vo Francúzsku, Taliansku, Švajčiarsku a Belgicku získali volebné právo oveľa neskôr ako ženy v Tureckej republike Mustafu Kemala Atatürka?

Alebo, že francúzsky zmysel pre národnú identitu je tak krehký na to, aby ho ohrozovali šatky na hlavách tureckých študentiek, či pravicoví extrémisti popierajúci holokaust?

Realita sveta hovorí dnes už o niečom inom.

Vstupom do EÚ sa Turecko rozhodlo hľadať svoju budúcnosť v spoločenstve, ktoré sa usiluje preklenúť predstavu výhradnej národnej suverenity.

Akokoľvek, v prístupovom procese sa ocitli obe strany vo veľkom tlaku na uskutočnenie zmien a ohromných podnetov na ich dosiahnutie.

Veľa Turkov bude požiadavky, kladené na ich krajinu prijímať s nevôľou. Mali by si však uvedomiť, že Turecko hľadá cestu do Európy. Nie naopak. EÚ nepochybne bude pristupovať k Turecku pri negociovaní každej z 36 kapitol prísnejšie, ako to bolo doteraz. Zdanlivo to však chce málo. Turci budú musieť racionálne držať na uzde svoju mrzutosť, či odpor. Ak však Turecko nakoniec dosiahne svoj cieľ a bude prijaté za plnoprávneho člena, bude musieť, tak ako Cézarova žena, byť mimo podozrenia.

EÚ sa rozhodla budovať Európu ako spoločenstvo založené na hodnotách, nie ako exkluzívnu kultúru, či etnickú entitu. Európania teraz namôžu od tohto smelého rozhodnutia cúvnuť, schovať sa do ulity.

Ak by bola Európa schopná demonštrovať možnosť úspešného a pokojného zjednotenia s Tureckom, bol by to ohromný signál do rozdeleného sveta. Úspešné členstvo by bolo markantným prienikom transformujúcej sa sily EÚ.

Ak Turci uskutočnia to, k čomu sa zaviazali, Európa musí dodržať slovo.

EÚ a Turecko, alebo EÚ verzus Turecko.

Nech nikto nezľahčuje riziká. Nech však nikto neignoruje ani ich cenu.

Ing. Michal Rašo, PhD.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Radikálne zmeny vo svetovej ekonomike - na pólach toptrianglu India

Výrazný signál o stúpajúcom význame Indickej republiky vo svetovom hospodárstve podal počas návštevy indického premiéra *Manmóhana Singha* v Spojených štátoch (v júli 2005) americký prezident George Bush. Váha, ktorú Spojené štáty pripisujú spojenectvu s Indiou, má svoje strategické dôvody ale pre ostatný svet i pre Slovenskú republiku aj praktický význam. Pri analýze vývoja a hlavne programovaní dlhodobých medzinárodných ekonomických vzťahov.

Hodno si pripomenúť indické míľniky z posledných 5-6 dekád: India je po storočiach nesvojprávnosti od roku 1947 demokratickou republikou (sami hovoria, že sú najväčšou demokraciou). Od roku 1974 je IR jadrovou mocnosťou, od začiatku tisícročia štátom s vyše miliardou obyvateľov a od roku 2001 aj vesmírnou veľmocou. Je preto pochopiteľné, že má ambície o primerané pozície v dominantných medzinárodných organizáciách. Uchádza sa aj o miesto stáleho člena Bezpečnostnej rady OSN.

Rastúce sebavedomie Indov sa popri bohatej histórii zvyšuje s rastom ich hospodárstva. Tak z analýzy Svetovej

Lysák

banky vyplýva, že *indická ekonomika postúpila na desiatu priečku rebríčka krajín s najvyšším HDP*. Dlhodobý stabilný rozvoj Indie vedie k prognózam (napr. aj v Indickom ekonomickom bulletinu Ázijskej rozvojovej banky) o predpokladoch zmien na póloch globálnej ekonomickej toptriády. Podľa nich by terajšia triáda s pólmi USA-JAPONSKO –EURÓPSKA ÚNIA mať už do roku 2035 mohla aj takúto podobu:

V časovom horizonte 2035 by podiel Číny vo svetovom hospodárstve mal dosahovať 60 percent, USA 16 % a podiel Indie 14,3 percenta. India bude pravdepodobne väčším ťahúňom rastu ako šesť najväčších štátov Európskej únie. Už v priebehu desiatich rokov by mala India, v súčasnosti štvrtá najväčšia ekonomika podľa parity kúpnej sily, predbehnúť Japonsko a stať sa treťou najväčšou ekonomickou mocnosťou.

Uvedený výhľad pozícií Indie vo svetovej ekonomike je inšpiráciou pre systematické prehĺbovanie tradične dobrých vzťahov Slovenskej republiky s Indiou. IR, ktorá uznala samostatnú Slovenskú republiku k prvému dňu jej vzniku, parí medzi našich najdôležitejších mimoeurópskych obchodných partnerov. V roku 2004 objem vzájomnej obchodnej výmeny medzi IR a SR dosiahol čiastku 113,5 mil. USD. V politickej hospodárskej, kultúrnej i ďalších oblastiach však existujú veľké rezervy

V súčasnosti sa k najväčším vývozným položkám Slovenska do Indie radia motorové vozidlá na zvláštne účely a ich komponenty, žeriavové nákladné automobily, súčasti a príslušenstvo motorových vozidiel; antibiotiká; guľkové, alebo valčekové ložiská; fólie, filmy, produkty z plastov; polyacetály, polyétery a epoxidové živice, práčky pre domácnosť a práčovne.

V importe k najväčším dovozným položkám SR patria: obuv a komponenty obuvi (vrátane zvrškov), lieky zo zmiešaných alebo nezmiešaných výrobkov na terapeutické alebo profylaktické použitie, vyčinené usne; potravinové prípravky; obuv s vonkajšou podrážkou z kaučuku, plastov; tričká (T-shirts ai.); bavlnená priadza, hotové nenahraté médiá na záznam, bielizeň posteľná, stolová a kuchynská.

Napriek istému nárastu kontaktov a obchodu existujú veľké rezervy pre prehĺbovanie spolupráce SR s Indiou. V ekonomickej i v mnohých ďalších oblastiach. Naliehavá je potreba lepšej informovanosti a priamej prítomnosti slovenských podnikateľských subjektov v IR. Je tam veľký priestor pre špičkové produkty, ktoré vyrábajú a ponúkajú slovenské firmy a ktoré sú akceptovateľné na indickom trhu. Podnikateľské subjekty SR musia vyhľadávať a v plnej miere využívať silné lobistické

skupiny, resp. akreditovaných, špecializovaných lokálnych agentov a konzultantov, ktorí sú znalí vo svojom obore a sú schopní pripraviť slovenské spoločnosti do tendrových konaní podľa lokálnych zvyklostí.

Medzi priekopníkov v prieniku na indický subkontinent patrí napr. Spoločnosť Chemosvit, ktorá rozšírila portfólio svojich firiem o nový podnik v IR a spolu s indickým partnerom založili spoločný podnik Terxpro Films Private. Ide o špeciálnu produkciu s náročnou technológiou výroby na výrobu elektrofólií pre elektrotechnický priemysel. Nový závod začal vyrábať začiatkom roka 2004.

Indické firmy prejavujú záujem o investovanie v SR hlavne v oblasti čiernej a farebnej metalurgie, automobilového, textilného, chemického, farmaceutického a potravinárskeho priemyslu.

Uvedené skutočnosti, programy dlhodobého rozvoja obidvoch republík i Dohoda podpísaná počas oficiálnej návštevy prezidenta SR v IR v decembri 2004 utvárajú dobré predpoklady pre intenzívnejšie rozvíjanie efektívnych slovensko-indických vzťahov. Prioritami vzájomnej spolupráce sa javí zakladanie spoločných podnikov, výrobná kooperácia a transfer technológií v ropnom a petrochemickom, chemickom a farmaceutickom, v elektronickom priemysle, vo výrobe komponentov a náhradných dielov pre automobilový priemysel, spolupráca v priemyselnom spracovaní potravín, textilnom, obuvníckom a oceliarskom priemysle. Veľké možnosti spolupráce sú v oblasti cestovného ruchu, kultúry, športu, umenia.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc., bývalý veľvyslanec SR v Indii

Osobnosti

Tohtoroční nositelia Nobelovej ceny za ekonómiu

V roku 2005 bola udelená Nobelova cena za ekonómiu opäť dvojici ekonómov. Tohtoročnými nositeľmi ceny sa stali Robert J. Aumann z Centra pre logiku Hebrejskej univerzity v Jeruzaleme a Thomas C. Schelling, ktorý pôsobí v súčasnosti na Katedre ekonomiky a verejnej politiky Univerzity v Marylande.

Ako sa zdôrazňuje v hodnotení Švédskej banky, Aumann a Schelling sa stali nositeľmi ceny za „zvýšenie nášho porozumenia konfliktom a spolupráci prostredníctvom analýzy teórie hier“.

Robert J. Aumann sa narodil 8. júna 1930 vo Frankfurte nad Mohanom v Nemecku. V priebehu nasledujúcich rokov sa presťahoval do USA, kde v roku 1950 získal titul bakalára matematiky na City College v New Yorku. V roku 1955 ukončil úspešne postgraduálne štúdium na Massachusetts Institute of Technology a získal titul PhD. počas svojej bohatej a dlhej kariéry pôsobil na uznávaných univerzitách v USA (Yale, Californská univerzita, Stanford, ai.), ale aj v Izraeli (Hebrejská univerzita). Je čestným členom rôznych významných

inštitúcií ako napr. Britská akadémia či Národná akadémia vied USA. Okrem toho je držiteľom troch čestných doktorátov. Aumann je autorom piatich kníh a nespočetného množstva vedeckých článkov publikovaných vo významných časopisoch.

Thomas C. Schelling sa narodil v roku 1921. Po ukončení štúdia na University of California v Berkeley v roku 1944 prešiel na postgraduálne štúdium na Harvardskej univerzite, kde v roku 1951 získal doktorát z ekonómie. Počas svojho ďalšieho profesionálneho života bol členom úradu pre rozpočet (1945 – 1946), zúčastnil sa Marshallovho plánu v Kodani a Paríži v rokoch 1948 – 1950. V rokoch 1951 – 1953 bol členom výkonného úradu amerického prezidenta. V ďalšom období pôsobil ako profesor na rôznych svetovo známych univerzitách – Yale, Harvard, a ďalšie. Podobne ako Aumann, aj Schelling je autorom mnohých publikácií a vedeckých a odborných článkov. Vo svojich prácach sa venuje predovšetkým otázkam vojenskej stratégie, zbrojenia, energetiky, zmene podnebia, terorizmu, zahraničnej pomoci a medzinárodnému obchodu, teórii konfliktov.

Redakcia

Recenzia

Podpora poľnohospodárstva a rozvoj vidieka z fondov Európskej únie v rokoch 2004 – 2006

Ján Bašváry, Ján Beňadik, Tibor Guniš, Lýdia Janičková

Slovak edition, Zastúpenie Európskej komisie v SR 2004

Jednou z priorít Slovenskej republiky, ako aj Európskej komisie, je zabezpečiť dostatočnú informovanosť o možnostiach podpory z fondov Európskej únie. Z tohto dôvodu bolo iniciované vypracovanie publikácie *Podpora poľnohospodárstva a rozvoj vidieka z fondov Európskej únie v rokoch 2004 – 2006*, ktorú zastrešovala agentúra Timur z prostriedkov EÚ. Autormi publikácie sú Ján Bašváry a Tibor Guniš z Pôdohospodárskej platobnej agentúry a Ján Beňadik a Lýdia Janičková z Ministerstva pôdohospodárstva SR.

Cieľom publikácie je poskytnúť všeobecné informácie o možnostiach podpory z EÚ pre poľnohospodársky sektor. Obsahom publikácie je realizácia programu SAPARD, povstupové fondy - Pôdohospodárska platobná agentúra, dva programové dokumenty, z ktorých jeden spadá pod usmerňovaciu sekciu EAGGF (Európsky poľnohospodársky záručný a usmerňovací fond) - Sektorový operačný program – Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka 2004 – 2006 a druhý je financovaný zo záručnej sekcie EAGGF - Plán rozvoja vidieka a na záver Príručka pre žiadateľa o poskytnutie nenávratného finančného príspevku v rámci Sektorového operačného programu Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (výňatok).

Prvá časť „Realizácia programu SAPARD“ predstavuje tento Špeciálny prístupový program pre

poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) ako jediný predvstupový nástroj riadený na decentralizovanom základe. Kapitola poskytuje stručný prehľad podmienok realizácie finančnej podpory z tohto programu a opisuje systém administrácie projektov a stručný prehľad čerpania prostriedkov.

Ďalšia časť „Povstupové fondy – Pôdohospodárska platobná agentúra“ predstavuje čitateľovi uvedenú platobnú agentúru, zodpovednú za administráciu podpory po vstupe do EÚ, systém fungovania podpôr a konkrétne možnosti (podporované plodiny, poľnohospodárske plochy, podmienky poskytovania doplatkov).

Časť „Sektorový operačný program – Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka 2004 – 2006“ uvádza jednotlivé konkrétne priority a opatrenia, prípadne podopatrenia na ich dosiahnutie. Čitateľ je v rámci tejto kapitoly informovaný o činnostiach, ktoré sú oprávnené na poskytovanie podpory, t.j. vedúce k dosiahnutiu uvedených priorít. Kapitola definuje oprávneného žiadateľa (konečný prijímateľ) a kritériá spôsobilosti žiadateľa, ďalej maximálnu výšku pomoci a rozpätie nákladov oprávnených na jeden projekt.

Publikácia predstavuje tiež „Plán rozvoja vidieka“ ako programovací dokument na obdobie 2004-2006 na čerpanie a využívanie prostriedkov zo záručnej sekcie EAGGF pre realizáciu opatrení horizontálneho charakteru a opatrení kompatibilných so Sektorovým operačným plánom – Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka. V uvedenej časti sa podrobne uvádza aj správna farmárska prax ako norma poľnohospodárstva, ktorú má rozumný poľnohospodár dodržiavať.

K uľahčeniu žiadateľovi o nenávratný finančný príspevok publikácia poskytuje „Príručku pre žiadateľa o poskytnutie nenávratného finančného príspevku v rámci Sektorového operačného programu Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (výňatok)“. Príručka vyčerpávajúcim spôsobom poskytuje prehľad o podmienkach poskytnutia pomoci žiadateľovi.

V závere publikácie sú uvedené priame kontakty na Pôdohospodársku platobnú agentúru a jej regionálne pracoviská.

Uvedená publikácia predstavuje komplexný prehľad problematiky podpory v poľnohospodárstve a možnosti jej získania, čím je nepochybne prínosom pre potenciálnych žiadateľov o podporu.

„V budúcnosti smerujeme k zvýšeniu konkurencieschopnosti v poľnohospodárskom a lesnom sektore, zlepšeniu životného prostredia a skvalitňovaniu života na vidieku.“ (Mgr. Lýdia Janičková, autorka publikácie).

Ing. Eva Jichová, externá doktorandka FMV EU v Bratislave

Európska únia

Európska únia a rozvojový svet (1. časť)

Hrivík

EÚ venuje výnimočnú pozornosť privilegovaným obchodným vzťahom, ktoré sú výrazom jej zahraničnopolitických priorít. Osobitnú kategóriu tvoria vonkajšie vzťahy EÚ s krajinami južného Stredomoria a subsaharskej Afriky.

Krajiny južného

Stredomoria sú mimoriadne významnými obchodnými partnermi Únie, čo súvisí s ich geografickou blízkosťou, historickými a kultúrnymi väzbami a súčasnými i potenciálnymi migračnými vlnami. Väzby EÚ na tento región sa opierajú o dohodu s krajinami skupiny *Magreb* (Alžírsko, Malta, Maroko a Tunisko) z roku 1976 a dohodu s krajinami *Maschrik* (Egypt, Jordánsko, Sýria a Libanon) z roku 1977. Na medzinárodnej konferencii v Barcelone (1995) sa položili základy nového euro-stredomorského partnerstva – tzv. *Barcelónskeho procesu*. Základným nástrojom podpory je program pomoci južnému Stredomoriu – MEDA. V rámci programu MEDA schválila EÚ na obdobie 2000 – 2006 stredomorským krajinám finančnú pomoc vo výške 5,3 miliardy eur. Úsilie o liberalizáciu obchodu je evidentné aj vo vzťahoch EÚ s krajinami Blízkeho východu.

Medzi EÚ a krajinami subsaharskej Afriky existujú dávne obchodné vzťahy. Bývalé kolónie a námorské územia niektorých členských štátov EHS sa prostredníctvom Rímskych zmlúv (1957) stali asociovanými členmi Spoločenstva. Dekolonizácia, ktorá sa začala začiatkom 60. rokov 20. storočia, premenila ich vzťah na spojenie medzi zvrchovanými štátmi. Do kategórie privilegovaných obchodných vzťahov patria dohovory z Yaoundé medzi Spoločenstvom a 18 predovšetkým africkými krajinami – *Yaoundé I (1963)* a *Yaoundé II (1969)*, na ktoré nadväzoval *dohovor z Arushy (1971)* uzatvorený s Keňou, Tanzániou a Ugandou. Po pristúpení Veľkej Británie do EHS (1973) sa posilnili väzby niektorých členských štátov Spoločenstva so svojimi bývalými kolóniami. Tento fakt mal za následok revíziu existujúcich dohovorov, ktorá vyústila do série nových dohovorov z Lomé – *Lomé I (1975)*, *Lomé II (1979)*, *Lomé III (1984)*, *Lomé IV (1989)* a *revidovaný Lomé IV (1995)*.

Dohovory z Lomé sa charakterizujú ako pomoc **krajinám Afriky, Karibiku a Tichomoria** (AKT). Vytvorili preferenčný režim pre konkrétne skupiny výrobkov, ktorým umožňuje vstup na trh ES bez cla a súčasne reguluje priamu finančnú pomoc týmto krajinám.

Dohoda z Cotonou (2000) znamenala novú etapu vo vývoji politiky vonkajších obchodných vzťahov EÚ. Dohoda medzi EÚ a štátmi AKT sa uzavrela na obdobie 20 rokov a stala sa najambicióznejšou a najrozsiahlejšou dohodou o obchode a pomoci, aká sa kedy uzavrela medzi rozvinutým a rozvojovým svetom. Dohoda je založená na piatich vzájomne závislých pilieroch – všeobecnej politickej dimenzii, prístupoch podielnickej účasti, posilnenom úsilí na zníženie chudoby, novom rámci pre ekonomickú a obchodnú spoluprácu a na reforme finančnej spolupráce. Významnou súčasťou hospodárskej dohody z Cotonou je dôraz EÚ najmä na dodržiavanie ľudských práv a princípov demokracie, dobré vládnutie, posilnenie postavenia žien, ochranu životného prostredia, podporu súkromného sektora, decentralizovanú spoluprácu, diverzifikáciu národných ekonomík AKT a rozvíjanie regionálnej spolupráce. Počas revízie v roku 2005 sa dohoda rozšírila o ďalšie aspekty spolupráce, ktoré zvyšujú efektívnosť a kvalitu partnerstva medzi EÚ a AKT. Prehĺbuje sa formálny dialóg aj o takých zásadných otázkach ako sú šírenie zbraní hromadného ničenia, medzinárodný terorizmus, miléniové rozvojové ciele OSN, budovanie centier informačno-komunikačných technológií, finančný manažment v krízových alebo konfliktných situáciách a ďalšie. Nástrojom podpory spolupráce EÚ s krajinami AKT je deviaty Európsky rozvojový fond (EDF), ktorý financuje programy štátov AKT vďaka rozpočtu 13,5 miliardy eur určených na sedemročné obdobie. K nim treba ďalej pripočítať 9,9 miliardy eur, ktoré zvýšili z predošlého fondu, a 1,7 miliardy eur, ktoré požičala Európska investičná banka. EÚ pritom poskytla najmenej rozvinutým krajinám, ktoré podpísali dohodu, osobitné obchodné výhody. Od roku 2005 môžu tieto krajiny vyvážať na trh Únie prakticky všetky druhy výrobkov bez cla.

V októbri 2005 Komisia schválila *Novú stratégiu EÚ pre Afriku*. Stratégia navrhuje rámec pre aktivity všetkých štátov EÚ a Komisie na podporu úsilia splniť najmä miléniové rozvojové ciele OSN. V súčasnosti EÚ pripravuje osobitné *dohody o hospodárskom partnerstve s Karibikom a Tichomorím*, ktoré postupne nahradia „obchodné“ kapitoly v dohode z Cotonou.

Ing. Pavol Hrivík, CSc.